

סדר ספרי המקרא והתמצאות בתנ"ך

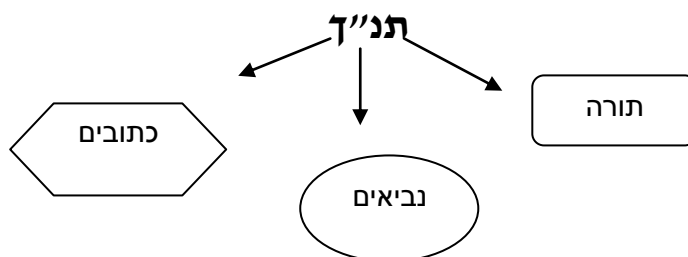
לאה הורביץ

הקדמה – התנ"ך שונה משאר הספרים

ספר התנ"ך שונה מספרים אחרים. ברור קצר ושגרתו יעמיד אותנו על ההבדל - ניזכר - מה כתוב על עמוד השער בספרים שאנו קוראים? כמעט תמיד יהיה זה שם הספר, שם המחבר, זמן כתיבתו או הדפסתו. לעומת זאת בספר התנ"ך שמצוי בידינו, לא כתוב שמו של הסופר וזמן כתיבתו. כמו כן בדרך כלל, העמוד שלישי בכל ספר הוא תוכן העניינים. גם זה חסר בספר התנ"ך שלנו, אין בו מין דף התמצאות בצורת תוכן העניינים. אם כן איך נתמצא בספר זה?

התמצאות בסיסית - ראשי תיבות, גרשיים וגימטריה¹

ראשית אנחנו יודעים שהספר נחלק לשלושה חלקי מרכזיים כפי שרומז שמו: השם 'תנ"ך', כפי שיעידו הגרשיים, הוא ראשי תיבות:

כל אחד משלושת החלקים: תורה, נביאים כתובים מכיל ספרים, כל ספר פרקים וכל פרק פסוקים. מראה מקום במקרא - כלומר ההתמצאות נעשית על ידי:

שם הספר **פרק** (באותיות גימטריה) **פסוק** (באותיות או במספרים)

התורה – טיפים לזכירת סדר ספרי התורה

- בדרך כלל רוב הילדים יודעים את סדר ספרי התורה. נוכל להציע מעין חידון או דף עבודה:
- לפניכם רשימה של שלושה מספרי התורה: **ויקרא**, **בראשית**, **שמות**: איזה מהם מתאים להיות הספר הראשון?
 - נפתח את ספר התנ"ך ונמצא את החלק הראשון משלושת החלקים בתנ"ך: **תורה**: מה הספר הראשון בשער התורה?
 - תשובה: **בראשית**: מלשון **ראש**, ראשון. (דרך לזכור את הספר הראשון).
 - נחפש את שמות 4 הספרים הבאים בתור בתורה: הספר השני: **שמות**: אחרי שמכירים את הראש, חושבים על **שם**. לכן נזכור ששמות זה הספר השני.

¹ על הצעה ללימוד גימטריה ראו בהפנייה המתאימה באתר.

הספר השלישי: **ויקרא**,

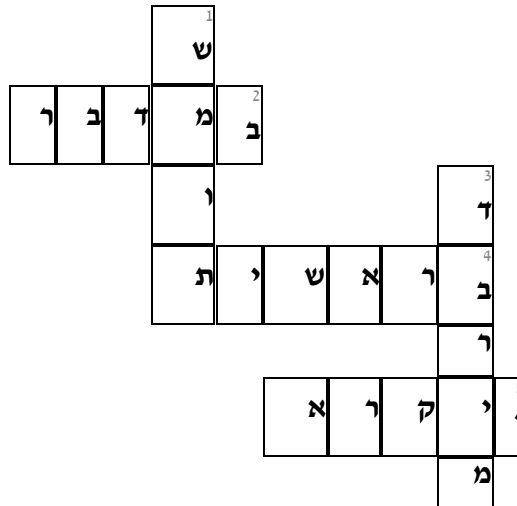
הספר הרביעי: **במדבר**,

הספר החמישי: **דברים**.

(**טיפ לזכירה: קוראים בספרים וקורים לעם ישראל במדבר כל מיני דברים**)

התורה נקראת גם בשם **חומש** / **חמישה חומשי תורה**

הצעה לתשבץ בכיתה

מאונך	מאוזן
1. הספר השני במקרא	2. ספר לפני אחרון בתורה
3. חותם את ספרי התורה	4. הספר הראשון בתורה
	5. הספר האמצעי בתורה

3294140

0

חלק הנביאים – טיפים לזכירת סדר ספרי הנביאים

בחלק הנביאים – 8 ספרים. כהקדמה נוכל לבקש מהתלמידים:

1. פתחו את ספר התנ"ך: ערכו רשימה של 8 הספרים בחלק הנביאים:
2. כתבו את שתי המילים הראשונות בכל ספר:
3. איזה ספר בעל מספר הפרקים הגדול ביותר:
4. חשבו על רעיון איך לזכור את הסדר של ספרים אלה והציגו אותו בכתה:

אחרי ההצגה של התלמידים ניתן להציע את האפשרות לזכור הספרים לפי צורת המנהיגות:

1. **ספר יהושע:** מחליפו של משה.

2. **שופטים**: אחרי מות יהושע אין מחליף: אין מנהיגות מרכזית: שופטים המנהיגים
 3. **שמואל**: **שמואל א'**: בחלקו הראשון: שמואל מנהיג רוחני. חלקו השני: שאול מלך ישראל.
שמואל ב': דוד מלך ישראל

למעשה נקרא הספר על שמו של הנביא שהמליך את שאול ודוד.
 שופטים ושמואל מתחילים בש' מופיעים ברצף.

4. **מלכים**: שלמה בן דוד מלך ישראל ואחריו סדרה ארוכה של מלכים...

שלושה נביאים "גדולים" המתחילים באות י': והאות הבאה היא בסדר הפוך להופעתם בא"ב (ישעיהו ירמיהו יחזקאל)

5. ישעיה
 6. ירמיה
 7. יחזקאל
 8. תרי- עשר

הערה: תרי עשר היא מילה ארמית ומשמעותה - שנים עשר. זאת משום שבקובץ שנים עשר ספרים כל אחד של נביא אחר. דברי הנביאים הללו נאספו וקובצו לספר אחד מסיבה טכנית, אך קריטית. מכיוון שהם קטנים והיה חשש שיאבדו בשל קטנותם, לכן יצרו מגילה גדולה יותר המכילה את כולם. אנו מציעים לא להטיל על הילדים לזכור את סדר התרי עשר אולם לדעת מי שייך לקובץ זה (בעצם אפשר להתבלבל רק עם דניאל עזרא ונחמיה השייכים לכתובים).

חלק שלישי בתנ"ך: כתובים. שם בדרך כלל קשה לזכור את הסדר

כתובים – 11 ספרים שחלקם מיוחסים כיצירות ייחודיות לדוד שלמה וירמיהו וחלקם ספרים הכותבים על תקופת שיבת ציון ואחריה

סדר הכתובים:

1. תהילים
 2. משלי
 3. איוב
- תהילים משלי איוב נקראים ספרי **אמ"ת**. אולם על פי שם זה לא משקף את סדרם. על פי סדרם היה עליהם להיקרא תמ"א. אולם הצליל מזכיר – טמא ובשם זה לא רצו לכרוד כל איזכור הנוגע לספר הספרים.

4. שיר השירים
 5. רות
 6. איכה.
 8. קהלת
 9. אסתר
- מגילות**
- : סדר המגילות הוא כסדר קריאתן בבית הכנסת: **שיה"ש בפסח, רות בשבועות, איכה בט' באב, קהלת בסוכות, אסתר בפורים.**

11. דניאל

10. עזרא

11. נחמיה

12. דברי הימים א' וב'

סיכום קצר - מהן הסיבות לשמות הספרים בתנ"ך?

- המילה הראשונה או אחת מהמילים הראשונות של הספר. דוגמא: בראשית ברא אלוהים.
- שם האיש שאמר את הדברים הכתובים בפרק. לדוגמא: ישעיהו, ירמיהו.

3. שם הגיבור העיקרי שהספר עוסק בו או בתקופתו. לדוגמא : יהושע שמואל.
4. שם המציין את תוכן הספר. לדוגמא : דברי הימים – כולל ידיעות היסטוריות.

הצעות להפעלה משחקים ותירגול- סדר הספרים:

א. משחק קלפים רביעיות:

תלמידים יכינו משחקים:

1. משחק קלפים - רביעיות:

החומרים: לכל זוג 24 קלפים ריקים. טושים צבעוניים.
 על כל קלף כותבים שם של ספר מספרי התנ"ך. (עם ציור אופייני)
 מהלך המשחק: 2 תלמידים.
 מחלקים לכל אחד 6 קלפים, ומניחים את השאר הפוך על השולחן.
 כל משחק צריך להרכיב רביעיות של קלפים: 4 ספרים לפי הסדר. או ארבעה קלפים מאותו החלק (תורה נביאים או כתובים).
 כל משחק מבקש בתורו מחברו קלף שחסר לו. אם אין לחבר לוקח מהקופה.
 מנצח: מי שהצליח ראשון להרכיב רביעיה.

ב. משחק קלפים - מלחמה: עם אותם קלפים שהתלמידים מכינים. כותבים על 24 קלפים את שמות הספרים:

כל זוג מחלק את הקלפים שווה בשווה. כל אחד בתורו מניח קלף על השולחן. משתתף שהספר שלו מופיע ראשון במקרא. הוא לוקח את זוג הקלפים. מנצח בעל הקלפים הגבוה ביותר.

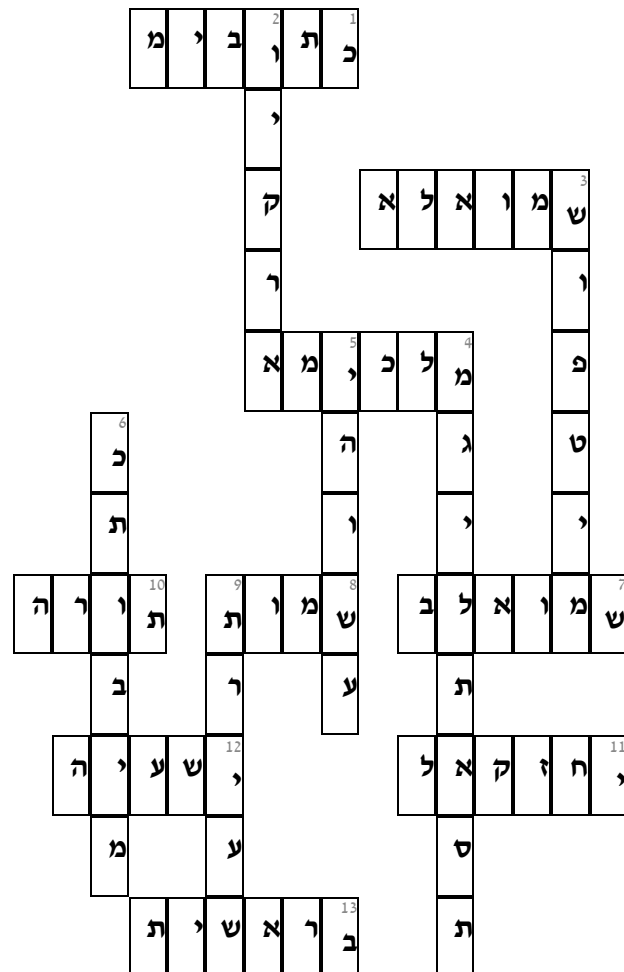
ג. תשבץ- סדר ספרי המקרא

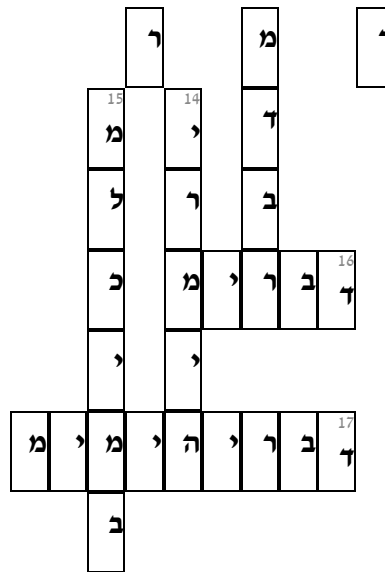
מאוזן

1. מגילת רות כתובה בחלק זה של התנ"ך.
3. ספר אחרי שופטים, הומלך בו שאול
4. יש שני ספרים כאלה, אחרי שמואל ב'
7. ספר אחרי שמואל א', דוד מכבב בו
8. ספר שני בתורה
10. חומש
11. ספר לפני תרי עשר (מתחיל ב')
12. ספר נביא המתחיל ב', אחרי מלכים א'
13. ספר ראשון בתנ"ך
16. ספר אחרון בתורה (מות משה)

מאונך

2. ספר אמצעי בחומש
3. ספר אחרי יהושע
4. שם מגילת פורים, בכתובים
5. ספר ראשון בחלק הנביאים (מחליפו של משה)
6. חלק שלישי בתנ"ך
9. הספר שחותם את חלק הנביאים בתנ"ך
13. הלכו בו בני ישראל 40 שנה, שם ספר בתנ"ך
14. ספר לפני יחזקאל (מתחיל ביי)
15. ספר אחרי מלכים א', לפני ישעיה

ד. תירגול: או בוחן: סדר הספרים²:

📖 קראו היטב את כל השאלות לפני שתתחילו לענות. התירגול ללא ספר תנ"ך.

✍ וודאו שאתם עונים לשאלה לכל השאלה ורק לשאלה.

📝 הקפידו על איסוף נתונים שיטתי לפני שתכתבו את תשובתכם.

לאחר לימוד הנושא מוצע לקיים בוחן עם ספרים סגורים. בבוחן זה יש 'טריק' – הוא מחייב קריאת הוראות. מי שישכיל לקרוא את ההוראות ויעלה על ה'טריק' – גם אם לא למד יזכה לציון לפחות "עובר". ה'טריק' הוא שבהוראות עצמן יש תשובות לשאלות.

1. מי הם שלושת הנביאים האחרונים בתרי עשר?

2. איזה ספר בא אחרי ישעיהו?

3. איזה ספר מופיע בין יהושע לבין שמואל א'?

4. מי הם שלושת האישים שעל שמם קרויים הספרים שאחרי חמש מגילות?

5. לפני איזה ספר מופיע ירמיהו?

6. אחרי חגי זכריה ומלאכי באים ספרי אמ"ת. מהם ספרים אלה?

7. השופטים הנהיגו את העם אחרי יהושע, מי הנהיג את העם אחריהם? (רמז – על שמו נקראים שני ספרי תנ"ך).

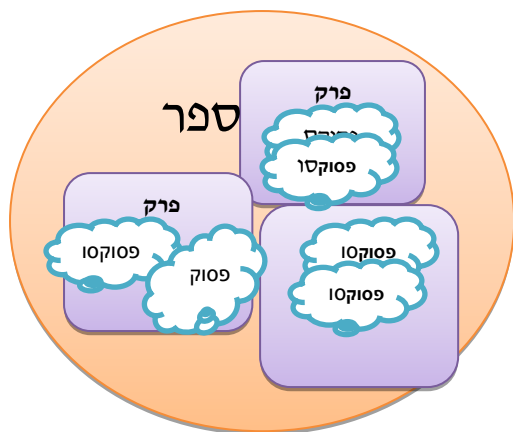
8. ספרי אמ"ת הם איוב, משלי ותהילים. האם גם זהו סדר הופעתם בתנ"ך?

9. לפני דברי הימים א' מופיע נחמיה. איזה ספר מופיע לפניו?

10. האם אחרי שלושת הנביאים הגדולים – ישעיה, ירמיהו ויחזקאל – מופיע ספר תהילים?

² תרגיל זה נמסר לי מרוני מגידוב.

11. דניאל הוא הספר שאחרי מגילת אסתר. איזה ספר מופיע אחרי דניאל?

להתמצא בספר הספרים – פרקים ופסוקים

כל ספר בתנ"ך מחולק לפרקים. כל פרק מחולק לפסוקים.
שם הספר כתוב בכל עמוד, בראש העמוד.
הפרק מסומן באותיות (גימטריה).
 כל פרק מחולק ל**פסוקים**, המסומנים באותיות או במספרים.

ברוב ספרי התנ"ך **הפרק** מופיע בראש העמוד.
 הפסוקים רשומים בצד הטקסט הכתוב, באותיות.
 פרק מתחיל תמיד בפסוק א'.
 כל פסוק מסתיים בשתי נקודות :: הן יכולות לייצג נקודה, סימן קריאה, סימן שאלה ועוד.
 פסוק מתחיל בראש שורה, וגם במהלך השורה. תמיד אחרי סימן הנקודתיים של הפסוק הקודם.

חידון התמצאות במקרא: זריז מי שזריז ראשון

א. מצאו את הספרים הבאים ורשמו את מספר הפרקים בספר:

1. כמה פרקים בספר שופטים? _____
2. כמה פרקים בספר יחזקאל? _____
3. כמה פרקים בספר מלכים א'? _____
4. כמה פרקים בספר תהילים? _____

ב. כמה פסוקים בפרקים הבאים :

1. בראשית כח' : _____
2. בדברים א' : _____
3. בירמיה ה' : _____
4. שמואל א' א' : _____

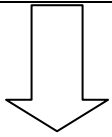
ג. מי מוצא את המילה?

1. איזה פירות מוזכרים בספר זכריה, פרק ד', פס' 11 ?
2. איזה מלך מוזכר בספר דניאל, פרק י', פס' 1?
3. איזו עיר מוזכרת ביחזקאל, ג' 15 ?
4. אילו שני חברים טובים מוזכרים בשמואל א', פרק כ', פס' 4 ?
5. בספר מלכים ב' כ"ב פסוק 14, לשלושה אנשים יש שמות בעלי חיים, מי הם?
6. מהם השמות המופיעים בספר בראשית ד' 21, 22 ?

הצעה לעבודה עצמית

ד. השלימו את הטבלה וענו על השאלה שמופיעה מתחתה.

הפסוק	המילה הראשונה בפסוק	האות הראשונה
1. שמואל א', פרק ב', פס' 1		של מילה 6 =
2. בראשית פרק ל"ח פס' 26		של מילה 4 =
3. יחזקאל, פרק לג', פס' 12,		של מילה 8 =
4. במדבר, פרק טו', פס' 15,		של מילה 4 =
5. ירמיה, פרק מט', פס' 3		של מילה 2 =
6. שופטים, פרק ט', פס' 11,		של מילה 3 =

צרפו את האותיות שהתקבלו בטור האחרון וכתבו את המילה שהתקבלה
